

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 7 พ.ย. 2553	ปีที่ 20	ฉบับที่ 7054	หน้า 5
---	------------------------------	--------------------	------------------------	------------------

“เจ้าขัน 5 ใบ”

ผู้บริหารราชการล้านนา

คำ

ว่า “เจ้าหลวง” เป็นคำที่ใช้เรียกผู้นำสูงสุดที่ปกครองหัวเมืองเอก เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน มีฐานะเป็นเจ้าชีวิตของคนทั่วไปในรูปแบบที่เป็นชีวิตที่ใกล้เคียงกับชีวิตกษัตริย์ เพียงแต่ย่อส่วนให้พอสมกับฐานะ ผู้ที่จะเป็นเจ้าหลวงต้องได้รับการยินยอมจากเหล่าเจ้านาย และจะต้องได้รับการแต่งตั้งจากราชสำนักกรุงธนบุรี หรือกรุงรัตนโกสินทร์เท่านั้น

ตำแหน่งเจ้าหลวงในเชียงใหม่ เริ่มขึ้นในสมัยพญาเจ้าบ้าน (บุญมา) หลังจากทีพญาเจ้าบ้านได้ร่วมกับพระเจ้ากาวิละขับไล่พวกพม่าพ้นไปจากล้านนาแล้ว พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงสถาปนาพญาเจ้าบ้านเป็นพระยาเชียงใหม่ ซึ่งนับเป็นเจ้าหลวงองค์แรกแห่งนครเชียงใหม่ แต่เวลานั้นพญาเจ้าบ้านก็มีได้ครองเชียงใหม่ด้วย มีไพร่พลน้อยเกินกว่าจะดูแลเมืองเชียงใหม่ ที่ถูกทิ้งร้างมานานได้

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ ๑7 พ.ย. 2553	ปีที่ 20	ฉบับที่ 7054	หน้า 5
---	-------------------------------	--------------------	------------------------	------------------

จนมาในสมัยของพระเจ้ากาวิละแห่งตระกูลเจ้าเจ็ดตน
บทบาทและอำนาจหน้าที่ของเจ้าหลวงเชียงใหม่ก็เริ่มชัดเจนขึ้น อาทิ
การขึ้นเป็นเจ้าหลวงเชียงใหม่จะต้องผ่านพิธีตามโบราณราชประเพณี
แต่ครั้งราชวงศ์มังรายคือ พิธีราชาภิเษก และพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

การได้รับเครื่องยศอันเป็นเสมือนเครื่องราชูปโภคที่ได้รับพระราชทาน
จากพระมหากษัตริย์ไทย การแสดงบทบาทเป็นผู้นำการสู้รบในยามศึก
สงครามและยามบ้านเมืองสุขสงบก็ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็น
องค์อุปถัมภ์แต่งตั้งพระสงฆ์ตั้งแต่ตำแหน่งสังฆราชลงมา ในด้านชีวิต
ความเป็นอยู่แสดงสถานะที่เหนือกว่าผู้อื่นๆ ในบ้านเมือง จำลอง
ชีวิตจากราชสำนักกรุงเทพฯ มีที่อยู่เรียกว่า “คุ้ม” ซึ่งต่อมาเป็น
ศูนย์กลางความเจริญต่างๆ ทั้งในด้านศิลปะและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งระบบบริหารบ้านเมือง โดยแต่งตั้ง
เจ้านายและขุนนางเข้ามาดำรงตำแหน่งต่างๆ ให้มีอำนาจและศักดิ์นา
ลดหลั่นกันไป อันได้แก่ “เจ้าชั้นห้าใบ” ซึ่งเป็นคณะเจ้านายระดับสูงที่
ทรงอำนาจ ประกอบด้วย เจ้าผู้ครองนคร (เจ้าหลวง) และเจ้านาย

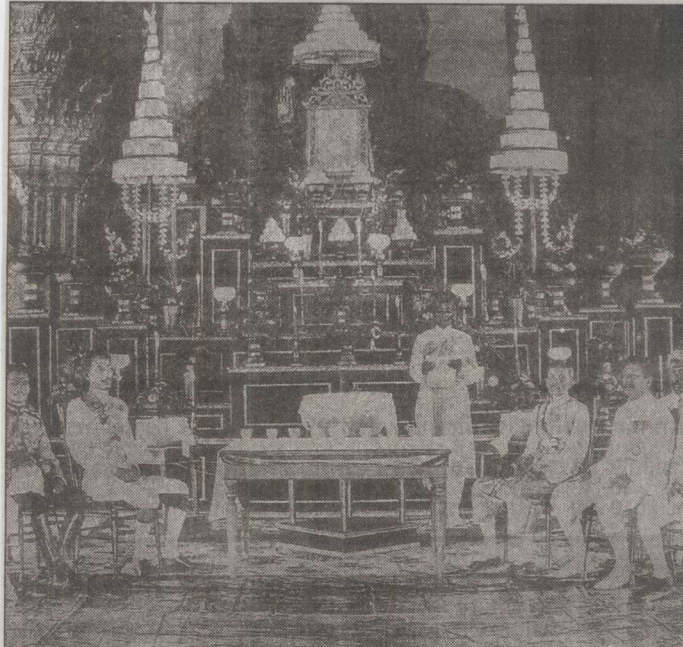

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	7 พ.ย. 2553	20	7054	5

ฝ่ายเหนือที่ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ อีก 4 ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าอุปราช (เจ้าหอหน้า) เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร และเจ้ารัตนหวั เมืองแก้ว ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็น เจ้าบุรีรัตน์ เมื่อปี พ.ศ.2399 เจ้าชั้นทั้งห้านี้ ตามกฎของราชสำนักกรุงเทพฯ จะเป็นผู้

แต่งตั้งและถอดถอน แต่ในทางปฏิบัติเจ้านายชั้นสูงของเชียงใหม่ จะเป็น ผู้เสนอบุคคลที่เห็นสมควรและทางกรุงเทพฯ มักแต่งตั้งตามที่เสนอมา

ในปี พ.ศ.2402 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้พระราชทานตำแหน่งใหม่ เพิ่มขึ้นอีก 1 ตำแหน่ง คือ “เจ้าราชภาคินัย” ผู้ที่ได้รับตำแหน่งนี้คนแรกคือ เจ้าน้อยแผ่นฟ้า

ซึ่งเป็นหลานของพระเจ้ากาวิละ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานตำแหน่งใหม่ให้กับเจ้านายฝ่ายเหนือเพิ่มอีก 3 ตำแหน่ง ได้แก่ เจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ เจ้าราชภาติวงศ์ และเจ้าสุริยวงศ์ นอกจากนั้นแล้วยังมีคณะกรรมการที่เรียกว่า “เค้าสนามหลวง” ประกอบด้วย เจ้านายชั้นสูง และขุนนางผู้ใหญ่ จำนวน 32 คน ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเจ้าหลวงในการปกครองบ้านเมืองอีกด้วย

การปกครองในระบบเจ้าหลวงที่มีอำนาจสิทธิ์ขาดเต็มที่

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	7 พ.ย. 2553	20	7054	5

ดำเนินสืบต่อมาจนถึงสมัยเจ้าหลวงอินทวิชยานนท์ เมื่อราชสำนัก
กรุงเทพฯ ได้ปฏิรูปการปกครอง รวมหัวเมืองประเทศราชล้านนา
ไทยขึ้นเป็นมณฑลพายัพ อำนาจของเจ้าหลวงเชียงใหม่ก็เริ่มถูกลดทอน
มีการแต่งตั้งข้าหลวงจากส่วนกลางขึ้นไปปรับปรุงระบบการปกครอง
และให้คำปรึกษาด้านราชการแก่เจ้าหลวง และในช่วงเวลานีเองที่มี
มิชชันนารีชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนาเป็นจำนวนมาก
จึงทำให้บทบาทของเจ้าหลวงลดน้อยลง อีกทั้งส่วนกลางยังเข้าไป
ดำเนินการจัดเก็บภาษีให้เป็นแบบเดียวกับระบบกรุงเทพฯ ตลอดจน
แต่งตั้งขุนนางจากส่วนกลางไปช่วยบริหารแทนเจ้านายและขุนนาง
เชียงใหม่ด้วย

ในช่วงระยะเวลานี้ เจ้าดารารัศมี ธิดาของเจ้าหลวงอินทวิช
ยานนท์ก็ได้ถวายตัวรับราชการฝ่ายในเป็นเจ้าจอม ทำให้ความ
สัมพันธ์ระหว่างราชสำนักเชียงใหม่กับกรุงเทพฯ มีความสนิทแน่นแฟ้น
ยิ่งขึ้น เมื่อเจ้าหลวงอินทวิชยานนท์ถึงแก่พิราลัย ในปี พ.ศ.2440

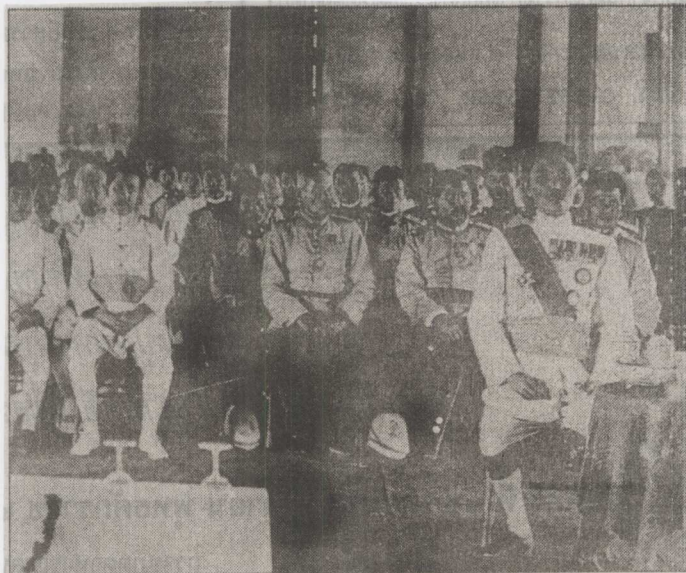

กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

NORTH CLIPPING 2554/ 00047

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 7 พ.ย. 2553	ปีที่ 20	ฉบับที่ 7054	หน้า 5
---	------------------------------	--------------------	------------------------	------------------

รัฐบาลส่วนกลางก็ยกเลิกอำนาจการปกครองของเจ้าหลวง ให้
ข้าหลวงประจำเมืองทำหน้าที่แทน แต่ยังคงดำรงตำแหน่ง “เจ้าหลวง”
เอาไว้เป็นเจ้าผู้ครองนครในล้านนาต่อไป ในที่สุดเมื่อสยามประเทศจัด
รูปแบบการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบเทศาภิบาล คือ รวมหัว
เมืองหลายเมืองเข้าเป็นมณฑล ยกเลิกหัวเมืองประเทศราช เชียงใหม่
และหัวเมืองต่างๆ ใน ล้านนาจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพระราช
อาณาจักรไทย และเมื่อเจ้าแก้วนารัฐ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์สุดท้าย
ถึงแก่พิราลัย ในปี พ.ศ.2482 รัฐบาลกรุงเทพจึงได้ยกเลิกตำแหน่งเจ้า
หลวงถือเป็นการสิ้นสุดอำนาจการปกครองของเจ้าผู้ครองนคร หรือ
เจ้าหลวง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เอกสารประกอบ

700 ปี ศรีเชียงใหม่ กองบรรณาธิการโครงการจังหวัด สำนัก
พิมพ์สารคดี

หนังสือที่ระลึกในการบูรณะกุฎบรรจ้อัฐิเจ้าผู้ครองนครลำพูน
รวบรวมโดย วรเทวี (ณ ลำพูน) ชลวณิช

จักรพงษ์ คำบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th